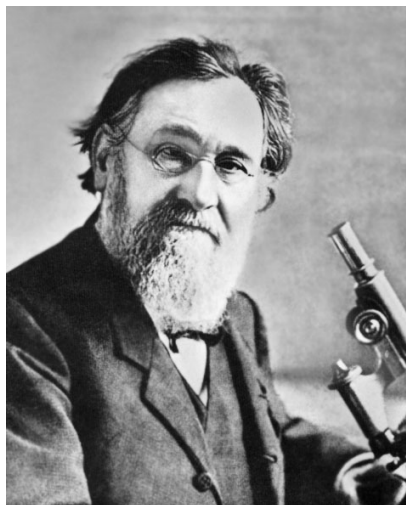

МЕЧНИКОВ Ілля Ілліч (03(15). 05. 1845, маєток Панасівка, нині с. Іванівка Куп'ян. р-ну Харків. обл. — 02(15). 07. 1916, Париж) — мікробіолог, зоолог, патолог, геронтолог. Почес. чл. Лондон. королів. товариства (1895), РАН (1902), Віден., Бельгій. АН. Іноз. чл. Париз. АН (1912). Почес. д-р Кембридж. університету (1891). Член Париз. мед. академії, Швед. мед. товариства. Орден Почес. легіону. Закін. екстерном Харків. університет (1864). Наук. відрядження до Німеччини, Італії. Працював у Новорос. університеті (Одеса, з перервою): 1867–68 — доцент, 1870–82 — ординар. професор кафедри зоології та порівнял. анатомії. Від 1868 — приват-доцент С.-Петербур. університету, де захистив доктор. дис. із зоології «История развития Nebalia: [Сравнительно-эмбриологический очеркъ]» (С.-Петербург, 1868). Звільнився 1885 на знак протесту проти реакц. політики цар. влади в галузі освіти. 1886 повернувся в Одесу, де разом із М. Гамалією організував першу в Рос. імперії і другу в світі бактеріол. станцію для боротьби з інфекц. хворобами (нині Одес. НДІ епідеміології та мікробіології ім. М.). 1887 змушений виїхати до Німеччини. Від 1888 — у Парижі, де в Інституті Пастера заснував і був зав. лаб. (до 1916), від 1905 — заступник директора. До роботи у лаб. залучив талановитих учених із різних країн, тому його міжнар. школа з імунології та мікробіології стала однією з найвідоміших у світі на межі 19–20 ст. У дослідж. «Очеркъ вопроса о происхождѣніи видовъ» (1876) висловив ідеї, що випередили сучасне розуміння еволюції. Описав явище фагоцитозу (1882), на його основі розробив теорію порівнял. патології запалення та фагоцитарну теорію імунітету (Нобелівська премія у галузі фізіології та медицини, 1908, разом із П. Ерліхом). Наукові дослідження: імунологія, мікробіологія, геронтологія, патологія,

ембріологія. Вивчав заг. механізми ембріонал. розвитку організмів із різних щаблів еволюції. Основоположник еволюц. ембріології (спільно з О. Ковалевським). Запропонував теорію походження багатоклітин. тварин. Один із засн. порівнял. патології, імунології та мікробіології. Здійснив новатор. дослідж. для з'ясування ролі мікроб. асоц. та антагонізму мікробів в інфекц. процесах. Сформулювавши положення про користь мікроб. антагонізму для здоров'я людини, став засн. сучас. концепції пробіотиків. Створив особливу галузь сучас. біології — експерим. морфологію. Заклав основи епідеміології холери, черев. тифу, туберкульозу та ін. Разом із Е. Ру експериментально викликав сифіліс у мавпи. Заснував наук. геронтологію. Вивів проблему вивчення старості на шлях еволюц. біол. дослідж. Розробив теорію, відповідно до якої старіння і смерть у людини настають передчасно у результаті дії на організм мікробів та ін. отрут. Кінцевим ідеалом життя вважав ортобіоз — досягнення повного і щасливого кінця життя, що закінчується спокій. природ. смертю; заклали основи танатології. Вивчав проблеми боротьби зі шкідниками с.-г. культур, уперше висунув ідею застосування біол. методів із цією метою. Досліджував питання дарвінізму, антропології (зокрема калмиків, 1911 очолив експедицію для вивчення туберкульозу серед населення калмиц. степів). Вважав себе прихильником раціоналізму, критикував реліг., ідеаліст. і містичні погляди. Розробив філос. систему, суть якої виклав у кн. «Сорокъ летъ исканія рациональнаго мировоззренія» (Москва, 1913; 1914). Серед учнів — М. Гамалія, Д. Заболотний, Л. Тарасевич. Видано книги М.: «Страницы воспоминаний» (1946), «Избранные биологические произведения» (1950), «Избранные труды» (1951), «Академическое собрание сочинений» (1950–64, т. 1–16; усі — Москва). Ім'я М. присвоєно Всесоюз. наук. товариству мікробіологів та епідеміологів, Інституту мікробіології та імунології НАМНУ, Одес. університету; на його честь названо: деякі види найпростіших і рослин; мис. відкритий 1903–05 Франц. антарктич. експедицією; 1970 — кратер на Місяці; вулиці у Києві, Дніпрі, Одесі, Севрі (Франція). 1945 АН СРСР засн. Золоту медаль та премію ім. М. 2005 йому встановлено пам'ятник у Харкові, НБУ випущено ювіл. монету, 2015 — марку.

Основні праці

Болѣзни личинокъ хлѣбнаго жука. О., 1879; Лекції по сравнительной патології воспаления. Москва, 1892; Москва; Петроградъ, 1923; Невосприимчивость въ инфекционныхъ болѣзняхъ. Москва, 1903; 1953; Этюды о природе человека. Москва, 1904; 1913; Этюды

оптимизма. Москва, 1907; 1909; Основатели современной медицины. Пастер-Листер-Кох. Москва, 1915.

Рекомендована література

1. Безредка А. М. Воспоминания об И. И. Мечникове: последний период жизни в Париже // Природа. 1926. № 7/8;
2. Мечникова О. Н. Жизнь Ильи Ильича Мечникова. Москва; Ленинград, 1926;
3. 2007;
4. Гамалея Н. Ф. Воспоминания. Ленинград, 1947;
5. Залкинд С. Я. Илья Ильич Мечников: Жизнь и

творческий путь. Москва, 1957;

6. P. Lépine. E. Metchnikoff. Paris, 1966;
7. Резник С. Е. Мечников. Москва, 1973;
8. Шабров А. В. Илья Ильич Мечников: Энциклопедия жизни и творчества. С.-Петербург, 2008;
9. Петрюк П. Т. и др. Илья Ильич Мечников: биографические, научные и психиатрические аспекты (к 165-летию со дня рожд.) // Анналы Мечников. института. 2010. № 2;
10. Золоті імена Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, 1865–2015: Наук. довід. О., 2015.

І. Г. Скрипаль

Бібліографічний опис:

Мечников Ілля Ілліч / І. Г. Скрипаль // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-66768>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).